Jolsvai András

Eperszezon III.

6.

Tívó Anna felmenőiről semmit sem tudunk. A leglelencebb lelencgyerek volt, valami templom lépcsőjén találták, mintha csak egy Dickens-regényből lépett volna ki. (Be.) A nevét is a tisztelendő úrtól kapta, aki annak rendje-módja szerint meg is keresztelte, mielőtt elküldte volna az aradi árvaházba. (Mégpedig oly módon, hogy a vezetéknév tőle származott, a keresztnév pedig özvegy Hatalánétól, a házvezetőnőjétől. Habár Hataláné, aki egyébként se adta szívesen a nevét senkinek, megjegyezte, hogy a pólya finomságából ítélve valami előkelő család nem várt sarja lehet a boldogtalan, jobban illene hozzá a Klementina vagy a Dorothea, de Tívó tisztelendő úr a névadásban nem ismerte a tréfát – semmiben nem ismerte a tréfát az égvilágon – Hatalánét kinevezte keresztanyának, a gyermeket pedig Annának, elejét véve minden vitának.)

Hogyan telt az élete Tívó Annának tizennégy éves koráig az aradi lelencházban, erre nézve nem maradt fönn adat: az olvasó kénytelen lesz a saját fantáziájára hagyatkozni. Annyi bizonyos, hogy amikor bekapcsolódik ebbe a történetbe, már egészen jól beszél románul, szerbül, magyarul és németül, bár szókincse nemcsak szűkös, de unikális is: az általa használt kifejezések többsége ekkor még nem kap helyet a nyomtatott szótárakban. És abból a tényből is levonhatunk bizonyos következtetéseket élete első másfél évtizedére vonatkozóan, hogy a lány, amikor egy ízben ügyetlenül kilöttyenti a forró vizet az egyik vájdlingból – senkinek nem esik baja egyébként – leveti magát a gazda elé a földre, és a férfi lábát csókolgatva könyörög, ne küldje vissza őt ezért a vétségért Aradra.

Akárhogy is, Tívó Anna 1856-ban, tizennégy évesen a temesvári Szomjas Vándor fogadóba került kézilánynak.

Akkoriban tíz-tizenkét ember dolgozott ott, szakácsok, pincérek, pikolók, szobalányok, cselédek, szigorú, de patriarchális rendben: ennek a hierarchiának az aljára került Tívó Anna, mosogatott, takarított, zöldséget tisztított, tyúkokat etetett, moslékot cipelt, tejet altatott és húst klopfolt napi tizenkét-tizenhárom órán át. Tívó Anna mindezt zokszó nélkül csinálta, s ha az talán túlzás volna is, hogy jókedvűen, de annyi bizonyos, hogy valami szűnni nem akaró belső derűvel. Őt nem kellett nógatni, biztatni, maga kereste a feladatot, és bármibe fogott, mindent bizonyos ügyességgel csinált. Az a fajta ember volt, aki nem akkor tűnik fel, ha ott van, hanem akkor, amikor nincs: a hiánya az, ami szembetűnő. Tívó Anna

hamar megszerettette magát a többiekkel, még Helénke, a mindenes kasszírnő (aki szerette magát a ház asszonyának tekinteni, félig-meddig alap nélkül) is bizonyos érdeklődést mutatott iránta, pedig ő addig mindig csak felfelé tekintett, lefelé nem. Egyszóval Tívó Anna elég hamar helyet fogott magának a Szomjas Vándorban, nem ért tehát senkit meglepetésként a hír, hogy egy év után a gazda felvette első konyhalánynak, ami voltaképpen már beosztott szakácsnőt jelentett.

(Zimmerl József fogadójában az volt a szokás, hogy a gazda minden évben kihozatott az aradi lelencházból két árva lányt, hadd tanuljanak bele a vendéglős szakmába, hadd tanuljanak meg főzni, varrni, takarítani, hadd készüljenek fel az életre – a többségüktől aztán elköszönt egy év múltán, de akik igazán beváltak – nem sok ilyen akadt, jegyezzük meg itt – azok, ha akartak, maradhattak. Ebbe a privilegizált csoportba került tehát Tívó Anna is.)

Tívó Anna gömbölyded benyomást keltett mindazokban, akik először látták: jobban meg kellett nézni ahhoz, hogy kiderüljön, ez a gömbölyűség nála belülről jön. Barna szeméből sugárzott a vágy a békességre, mozdulatai a világ minden élét azonnal lekerekítették, bársonyos hangja könnyen lefegyverezett mindenkit. Ez a kipárnázott lélek sugárzott ki aztán a testére is, ettől volt, hogy elsőre afféle töltött galambnak látszott, pedig nem volt rajta egyetlen deka felesleg sem: átlagos magasságához tizenkét fontnyi súlyt viselt. Minden megnyugtatóan barna volt rajta: a haja, a bőre, a mandulavágású szeme, mely szeretetéhségről és keleti ősökről árulkodott, és ez a hamvas barnaság csak még fokozta a gömbölyűségét – amihez még cipóformájú arca is hozzájárult, melyet játékos gribedlik barázdáltak. Tívó Anna nem tartotta magát szépnek, legfeljebb átlagosnak – tévedett, egyébként – de ennek a tudatát is oly derűsen, oly belső eleganciával viselte, miként az élet minden más csapását.

Tívó Anna első látásra beleszeretett Zimmerl Józsefbe. Abban a szent pillanatban, amikor leszállt a szénásszekérről, és megállt a Szomjas Vándor kapujában. Szemben vele egy nevető, szőke óriás állt – Zimmerl József éppen hat láb magas volt – aki megpaskolta az arcát, – ez a mozdulat évtizedek múltán majd megismétlődik napra nap a fia arcán is, de akkor már pofonnak hívják – és annyit mondott: – Én vagyok itt a gazda, nem kell félni, nem harapok.

Tívó Anna arcából eltűnt a vér, lábából kifutott az erő, a torkán nem jött ki hang (pedig a lelencben még gyakoroltatták is vele, hogyan kell sikkesen meghajolnia a tulajdonos előtt, és érthetően bemutatkozni), csak állt ott, megkövülten, és egy addig ismeretlen vágy kerítette hatalmába. Ezt a vágyat kezdetben úgy fordította le magának, hogy szeretne ennek a fér-

finak a közelében maradni minél többet, és csak hónapok múltán, túlesvén az első meglepetésen, csak akkor fogalmazta meg magában, hogy ez a szerelem. Hogy az ember lánya, ha fáradtan lehunyja a szemét, ezt a férfit látja maga előtt, az ő hangját hallja, és az ő simogató kezét képzeli arcára, testére, és nap közben alig várja, hogy megjelenjen a küszöbön, végighordozza tekintetét a beosztottjain és megkérdezze, mi újság a konyhában, és ha egyszer-egyszer valami személyes feladatot is rábíznak – elszaladhat a gazda tajtékpipájáért vagy hozhat egy pohár bort, letörölheti az út porát a csizmájáról – akkor aztán egész nap madarat lehet vele fogatni. És néha az is elég, tudja, hogy ez a férfi ott van a közelében, hogy csak néhány méter választja el őket egymástól.

Tívó Anna ettől az érzéstől végtelenül megkönnyebbült. Neki már nem kell keresnie, nem kell várakozni, és bánkódnia sem kell meg csalódni, ahogy a többi lányok teszik, ő már megtalálta a magának való férfit, akihez tartozik és tartozni fog egész életében – és ez, érezte teljes bizonyossággal Tívó Anna, akkor is így van, ha soha semmi valóságos kapcsolata nem lesz a gazdához. Ha az soha át nem öleli, meg nem simogatja, rá se néz és a nevét se tanulja meg: jó lenne persze, ha viszont lenne szeretve, gondolta néha Tívó Anna, de ez annyira lehetetlennek látszott, hogy nem is ringatta bele magát: a viszonzatlan szerelem is jobb, mint a semmilyen, gondolta. Élete első másfél évtizedében igazán megtanulhatta, hogy a vágyai éppolyan szerények legyenek, mint a lehetőségei.

(Amikor legnagyobb lánya, Trézsi, már eldöntötte, hogy férjhez megy, csak még azt nem döntötte el, kihez, az anyjától kért tanácsot, hogy kinek nyújtsa a kezét a két Weichner-testvér közül. Tívó Anna természetesen azt javasolta, menjen ahhoz, akit szeret. Mire Trézsi úgy válaszolt, hogy ő bizony mindkettőjüket szereti, és ha a törvény engedné, hozzájuk is menne legott. Tívó Anna összecsapta a kezét, és azt gondolta, hát hogyan lehet két férfit is szeretni egyszerre. De mondani csak annyit mondott, ő bizony nem tud tanácsot adni, ő tizennégy éves kora óta egyetlen férfit szeret, és sohase is jutott eszébe, hogy ez másképpen lehetne. „Könnyű neked, mamácska" – sóhajtott a Trézsi, és Tívó Anna tényleg úgy gondolta, hogy neki könnyű, mert ő már akkor, ötvenhatban, a Szomjas Vándor bejáratánál megtalálta az igazit, és nem is volt más dolga többé, mint vigyázni erre az érzésre önmagában. Így aztán csak szeretettel megsimogatta a lánya fejét, ami ritka mozdulat volt a Tívó Annától, mert általában tartózkodott a testi érintkezéstől – ő a szemével simogatott, meg a hangjával, szakadatlan.)

Amikor Tívó Anna megtudta, hogy az egy év lejárta után is maradhat, egész éjjel sírt örömében – pontosabban csak befelé szipogott, nehogy megzavarja a többiek álmát – a személyzet a nagyistálló padlásterében

aludt, egymás mellé tett szalmazsákokon. S amikor az is kiderült, hogy a gazda végre megtanulta a nevét, nem volt nála boldogabb lény a földkerekén. Azon a vasárnapon külön imában adott hálát a Jóistennek, és megígérte neki, hogy soha többé nem lesz kívánsága, semmi.

Aztán mégis lett. Annyit kell erről tudni, hogy a gazda akkoriban még igazi legényéletet élt, és szerelmi téren is szerette a változatosságot. Csinos férfi volt, szőke is, kék szemű is, magas is, harmincas évei közepén járt, a kisujját se kellett felemelnie, a nők önként omlottak a karjába. Városi szépasszonyok, átutazó dámák, fiatal özvegyek, és persze a Szomjas Vándor teljes női személyzete, akik versengtek a kegyeiért – ebből aztán néha olasz komédiákba illő jelenetek adódtak. Szepi sosem élt vissza a hatalmával, igaz, nem is volt rá szüksége. A fogadót mindazonáltal bizonyos háremjelleg lengte körül, ha a kapatos törzsvendégek rákérdeztek, igazak-e a hírek, Szepi nevetve azt mondta, ez csak legenda, az évszázados török hatás következménye. Akárhogy is, akkoriban az volt az úzus, hogy a gazda – ha otthon aludt – vacsoránál megkérte valamelyik fehércselédet, melegítse meg az ágyát, mire lefekszik. Elvileg lehetett nemet mondani, de ilyen csak egyszer fordult elő, amikor egy szobalány cserfesen azt válaszolta, ő már egy hete a numeró egyes vendég ágyát melengeti, és ha akarná se tudná szétszakítani magát ma éjjel, amire nagy nevetés volt a válasz, és rögtön akadt másik jelentkező.

Azt kell még tudni, hogy törvénybe ment a háznál, a tizenhat évesnél fiatalabb lányokat mindenki békén hagyja, s ezt a törvényt a gazda magára nézve is kötelezőnek ismerte el.

Tívó Anna úgy várta a tizenhatodik születésnapját, mint még egyiket se. Nem mintha reménykedett volna, hogy a gazdának megakad rajta a szeme, de pusztán az a tény, hogy elvileg mostantól megakadhat, boldogsággal töltötte el. Abban az évben csütörtökre esett június nyolcadika, még este kilenckor is világos volt, a gazda egy vadászó vendégtársasággal bóklászott a határban, egy hajtóval üzent csak (aki pácolnivaló szarvashúst hozott a harmadnapi búcsúvacsorához), azt szeretné, ha a tegnap esti módon várná őt az ágya. Az üzenetet és a szarvast Anna kapta meg, krumplit pucolt épp a hátsó udvarban, a vadat továbbította a szakácsnak, az üzenetet viszont nem továbbította Marcsának, aki tegnap este melegítette azt az ágyat, s akiről az a hír járta, hogy egy kis pajzánságért nem megy a szomszédba. (Holott dehogynem, néha még a szomszéd utcába is!) Hanem éjfélkor, végezvén a munkával, alaposan lemosakodott, tiszta pendelyt öltött magára, és reszketve beosont a gazda szobájába – ami igazán csak egy ablaktalan kamra volt a konyhafal túloldalán, amit ősztől tava-szig pompásan átfűtött a kemence. Zimmerl József három tájt érke-

zett meg, ahogy maga szokott fogalmazni, közepesen józanul, egyetlen lendülettel maga alá gyűrte a lányt, aztán már aludt is. Mélyen, jóízűen. Így lett a Tívó Anna a Zimmerl Szepi szeretője.

A felesége meg úgy lett, éppen hét évvel később, hogy a gazda egy napon paradicsomos káposztát kívánt, s amikor kikanalazta a lábasból, de úgy, hogy egy csepp se maradt, s még a szaftját is kitunkolta mind, megtörölte a bajuszát kenyérhajjal, aztán megkérdezte a konyhaiakat.

– Hát ezt meg ki főzte?

– Ancsa – felelték azok, mert addigra a Tívó Anna Ancsa lett a Szomjas Vándorban, néha Ancsurka, de az csak a Szepi privilégiuma volt.

–Na, akkor mondjátok meg neki, ha hajlandó minden héten főzni egy ilyet nekem, elveszem feleségül.

7.

Hogy Zimmerl Szepi a hét határra szóló paradicsomos káposztájáért vette volna el a mandulaszemű Tívó Annát, az persze családi legendának elmegy, regényben is jól mutat, de az igazság ennél azért, mondjuk így, rétegzettebb. Azért vette el, mert beleszeretett. Ez a folyamat persze nem ment egyik napról a másikra, vele nem az történt, mint a lánnyal, hogy meglátta, és elállt a szívverése, nem. Őbelé lassan, észrevétlenül szivárgott bele ez az érzés, és amikor már benne volt, még akkor se volt hajlandó igazán szembenézni vele. Hát hogy jön ahhoz a szerelem, hogy őt, egy Zimmerl Józsefet csak úgy maga alá gyűrje, kérdezte sokáig sértődötten, és igyekezett úgy tenni, mintha nem úgy lenne, ahogy van.

Zimmerl József nem volt szerelmes típus. Pontosabb, ha úgy mondjuk, soha nem egy-egy nőbe, hanem folyton a női nem egészébe volt szerelmes: a szerelembe magába. Értett a nők nyelvén, udvarolni is tudott, ölelni is, ha szemének kékje mélyülni kezdett, a kiválasztottját remegés fogta el, és vele is gyakran előfordult, hogy egy perdülő szoknya egészen elszédítette, de ha meghódított egy lányt vagy asszonyt, szívverése hamar visszatért a normális kerékvágásba, s ilyenkor erős késztetést érzett, hogy újabb trófeák után nézzen. Arra azonban ösztönösen vigyázott, hogy ne sérüljön bele a folyamatos vadászatba: ha valakinél ellenállásra talált, sőt, ha csak nem volt elég forró a fogadtatás, máris vette a kalapját. Széles a világ, és annyi a nő benne!

Egyszóval a Zimmerl Szepi élte a maga sajátos legényéletét, s közben alig vette észre, hogy ez a szerep lassan kicsúszik alóla. Végre is elmúlt már negyven, és bár igazán jól tartotta magát, deréktájon jött csak föl egy-két kiló rá, és a kecskeszakállát cserélte pakompartra, de azért azt csak-

csak észre kellett vennie, hogy azok a csitrik, akik tíz év előtt még ábrándos szemekkel néztek rá, mint lehetséges kérőre, mostanra afféle házasság előtti izgalmas kalandnak tartják, és amikor az egyik új cselédlány, ahelyett, hogy – miként a többiek – gazdának szólította volna, azt mondta neki, Szepi bácsi, komolyan elgondolkodott.

Nem lesz ez így jó, barátocskám, mondta magának. Most jönnek a megunt feleségek, aztán az elszáradt özvegyasszonyok, aztán már csak a savanyú bor jön, meg a temető. Öreglegény lesz belőled, akire senki rá nem nyitja az ajtót, akire senki nem kíváncsi, akinek unják a történeteit és nem állják a szagát se, aki csak láb alatt van, és távoli unokaöcsök dörzsölik a kezüket, ha betegségéről hallanak – alig várják már, hogy széthordják az örökséget.

Zimmerl József egész életfilozófiája abban állt, az ember azért van a világon, hogy jól érezze magát benne. Negyven éves koráig voltaképpen semmit nem kellett tennie ezért, de akkor megértette, hogy az aranykornak vége. Hogy mostantól, ha nem vigyáz, más világ lesz. Legalább, ha nem tesz ellene valamit.

Megházasodik, határozta el akkor. Ezzel cselezi ki az öregkort: elnősül előle.

Onnan aztán, hogy meghozta ezt a döntést, hogy átlépett a Rubicononon, már egyszerű volt a helyzet. Akkor már csak a Tívó Anna jöhetett szóba. Mondhatta a Zimmerl Szepi magának, hogy ez így a legpraktikusabb megoldás, az Ancsurkával nem vesz zsákbamacskát, dolgos, egészséges, fiatal teremtés, de nem csitri már, tudja, mit várhat tőle a konyhában és a hálóban is, ráadásul árva lány, a rokonaival se kell majd bajlódni, azt is tudja, mi a hála, ő nem fogja kiforgatni a vagyonából, és nem dugja be majd valami elfekvőbe, úgyhogy a Zimmerl Szepi osztott és szorzott (mégiscsak sváb volt a lelkem, a kék szemet meg a szőke hajat nem adják ingyen!), aztán bemondta a paradicsomos káposztát. Hogy azért mindenki kezelje a saját helyén ezt a dolgot, jó, jó, ő most megnősül, de az egész csak egy főzelék miatt történik, a praktikum okán, attól ő még ugyanaz marad, aki volt, nem esik hanyatt egy jegygyűrűtől se. Ilyeneket mondott magának a Zimmerl Szepi, ilyenekkel igyekezett elhomályosítani a saját látását, csak hogy ne kelljen bevallania magának, fülig szerelmes a Tívó Annába.

Mondom, ez a szerelem nem kalapácsütés volt, hanem mint a tücsökciripelés, úgy hatolt el a Zimmerl József szívéig. És ahogy a ciripelést is akkor vesszük igazán észre, amikor megszakad, a Szepi is csak akkor eszmélt rá, hogy micsoda vermet ásott neki az élet, amikor már nyakig benne volt abban a veremben. De még akkor se adta meg könnyen magát, még akkor is úgy tett, mintha ezt a nősülést csak levezette volna, mint

Kövy professzor a természetjogot vagy Kukorica Jancsi a nyáját, s nem arról lenne szó, hogy jószerivel már levegőt se tud venni a Tívó Anna nélkül.

Pedig arról volt szó.

Hogy mit tudott a Tívó Anna, amit az összes többi nő nem, arra nehéz lenne egyetlen szóban válaszolni. Persze, dolgos volt, ügyes, lelkiismeretes, megvolt a magához való esze, és fülig szerelmes volt a gazdába, de ilyen lány is akadt elég a Zimmerl József múltjában, mégse vette el őket. És pláne nem lett szerelmes beléjük. És persze mondhatnánk olyanokat is, és igazunk is lenne, hogy a Tívó Annából, mióta a férfi a kedvesévé tette, csak úgy ömlött a boldogság, hogy szinte ragyogott tőle, ráadásul igazán kinyílt a férfi kezei között, igazi nő lett belőle, örömszomjas és adakozó nő, és ezt az énjét csak a Zimmerl József ismerte, mert a világ felé éppolyan észrevétlen, csöndes teremtés maradt, mint volt, és az új helyzetében sem követelt csak adakozott, soha, egyetlen percre sem akarta kisajátítani magának a férfit, egyszóval dicsérhetnénk őt napestig, és meg is érdemelné, és ezek együtt minden bizonnyal szerepet játszottak abban, hogy a Zimmerl József szívébe beleköltözött a szerelem, de ő mégis úgy emlékezett a halottas ágyán, hogy egy mosoly döntötte el a sorsát, egy reggeli mosoly, amely a mellette szendergő Tívó Anna arcáról sugárzott felé egy tavaszi hajnalon. Az volt az a perc, amikor már tudta, nem hazudhat magának tovább.

Jöhetett a paradicsomos káposzta.